

مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندنوت

■ دکتر سعید اسدی^۱

عضو هیئت علمی گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شاهد

محققین و پدیدآورندگان مقالات و سایر آثار پژوهشی به منظور استحکام بخشیدن به نوشته‌ها و یافته‌های پژوهشی خود، از طریق استناد به سایر منابع، سعی در بالابردن کیفیت و روایی آثار خود دارند. استنادهای به کار رفته در آثار محققانه از اهمیت زیادی برخوردارند. کمیت و کیفیت آثار مورد استفاده در هر مقاله یا نوشتار پژوهشی می‌تواند نشانگر کیفیت آن اثر علمی - پژوهشی باشد. به همین علت، نویسندگان توجه فراوانی به استناد و ذکر دقیق اطلاعات کتاب‌شناختی منابع مورد استفاده نشان می‌دهند. این مسئله موجب ایجاد استانداردها و شیوه‌نامه‌های متنوعی در زمینه استناددهی شده است، که برای نمونه می‌توان به دو شیوه‌نامه ونکوور و شیکاگو اشاره کرد.

اهمیت استناددهی در

آثار علمی منجر به

ایجاد نرم‌افزارهای

مدیریت منابع

کتاب‌شناختی شده

است، که از این

میان می‌توان به

برنامه‌های کاربردی

پروسیات، پایپروس و

اندنوت اشاره کرد

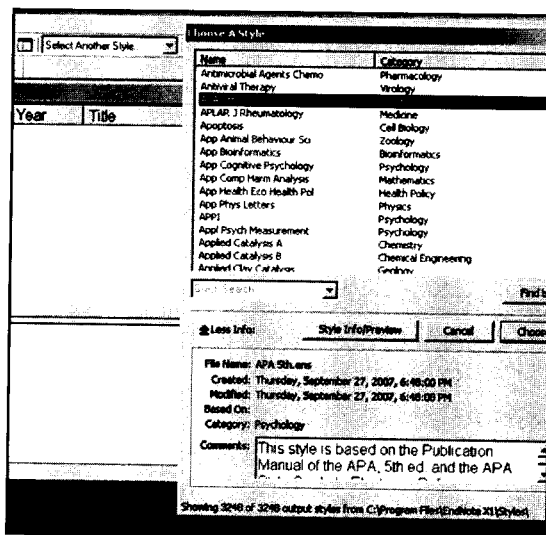
اهمیت استناددهی در آثار علمی منجر به ایجاد نرم‌افزارهای مدیریت منابع کتاب‌شناختی شده است، که از این میان می‌توان به برنامه‌های کاربردی پروسیات،^۲ پایپروس^۳ و اندنوت^۴ اشاره کرد. اندنوت به دلیل داشتن قابلیت‌های متعدد و رابط کاربری آسان محبوبیت زیادی یافته است. کتاب «مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندنوت»، به کوشش احمد سلطانی‌نژاد و اسماعیل یزادین‌پور از انتشارات دانشگاه تهران،

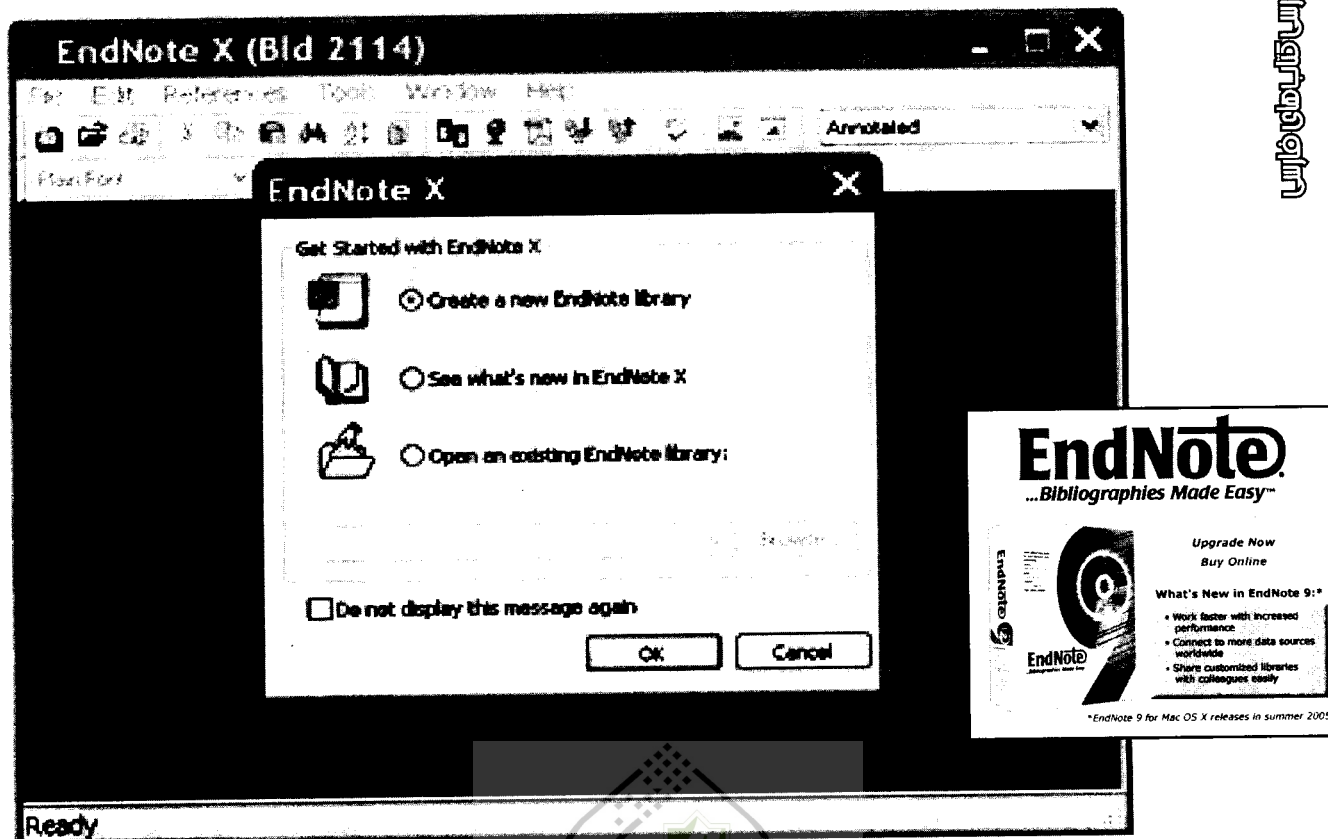

■ سلطانی‌نژاد، احمد؛ یزادین‌پور، اسماعیل. مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندنوت = Endnote Bibliographies Made Easy™. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۹، شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۳-۶۰۳۷-۸

مقدمه

گسترش انتشارات علمی به زبان‌های مختلف، نیاز به ایجاد قواعد و استانداردهایی را پایه‌گذاری کرده، که این استانداردها منجر به حفظ یکدستی در انتشارات علمی و هماهنگی بین پدیدآورندگان و استفاده‌کنندگان از این آثار شده‌اند. استخراج اطلاعات کتاب‌شناختی از منابع و درج آنها بر اساس قالب‌ها و رهنمودهای مشخص، که با نام‌های کتاب‌نامه‌نویسی، رفرنس‌نویسی و استناددهی هم شناخته می‌شود، برای تهیه فهرست‌هایی کارآمد از منابع کتابخانه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. از سوی دیگر، با رواج پایگاه‌های پیوسته کتاب‌شناختی یا تمام متن نشریات و دیگر منابع، اطلاعات کتاب‌شناختی ساختار یافته، و به‌ویژه استنادها، برای دنبال کردن روند پژوهش‌ها و بازیابی منابع بیشتر در یک موضوع اهمیت یافته‌اند.

ساخته و ذخیره شده قبلی - که در این نرم‌افزار با عنوان کتابخانه شناخته می‌شوند - بیان شده است. سپس، چگونگی ثبت اطلاعات کتاب‌شناختی منابع جدید و افزودن اطلاعات کتاب‌شناختی آن به کتابخانه ذکر شده است.

فصل چهارم کتاب به معرفی مفهوم کتابخانه در نرم‌افزار اندنوت و چگونگی مدیریت و بهره‌گیری از آن می‌پردازد. در بسیاری از نرم‌افزارها، کتابخانه به مجموعه‌ای از قلم‌ها، استایل‌ها و اشیاء گفته می‌شود که می‌توانند به فراخور مورد استفاده قرار گیرند. در اندنوت، کتابخانه مجموعه‌ای از پیشینه‌های کتاب‌شناختی است، که معمولاً برای یک اثر خاص تهیه می‌شوند. برای مثال، چنانچه برای نوشتن مقاله‌ای از ۱۵ منبع استفاده شود، می‌توان اطلاعات کتاب‌شناختی مجموع این منابع را در قالب یک کتابخانه جدید ثبت کرد.

پنجمین فصل کتاب به رکوردهای کتاب‌شناختی اختصاص یافته است. در این فصل، راه‌های تولید و ثبت یک رکورد جدید، ویرایش اطلاعات رکوردها و نیز حذف رکوردها از دیگر مطالب این بخش است.

فصل ششم کتاب به معرفی «اندنوت وب» می‌پردازد. اندنوت وب، فضا و تسهیلاتی است که اندنوت به صورت پیوسته ارائه می‌دهد. قابلیت‌های اندنوت وب در مقایسه با نرم‌افزار اندنوت محدودتر است. برای نمونه، ظرفیت تعداد رکوردهای قابل بارگذاری در آن حداکثر ده هزار رکورد است. این در حالی است که در نرم‌افزار عادی اندنوت، تقریباً محدودیتی از نظر تعداد رکوردها

به‌طور خاص به معرفی این نرم‌افزار و آموزش شیوه‌های استفاده از آن پرداخته است.

درباره پدیدآورندگان

کتاب «مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندنوت»، تألیف احمد سلطانی‌نژاد و اسماعیل یزدان‌پور است. دکتر احمد سلطانی‌نژاد دانش‌آموخته رشته علوم سیاسی و استادیار دانشگاه تربیت مدرس است. همچنین، اسماعیل یزدان‌پور پژوهشگر، نویسنده و مترجم آثار مختلف در حوزه رسانه‌هاست.

ساختار و محتوای کتاب

کتاب «مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندنوت»، در شش فصل تنظیم شده است. فصل اول کتاب به معرفی نرم‌افزار اندنوت و مرور ویژگی‌های جدید در ویرایش سیزدهم این برنامه پرداخته است. دومین فصل کتاب، چگونگی و مراحل نصب و روزآمدسازی نرم‌افزار را تشریح می‌کند. در این فصل، در ابتدا نیازهای پایه سخت‌افزاری برای نصب و اجرای برنامه اندنوت بیان شده، و سپس مراحل نصب و راه‌اندازی برنامه بیان شده است.

فصل سوم کتاب را می‌توان چکیده‌ای از فصل‌های بعدی دانست. این فصل، مشتمل بر راهنمایی مختصر برای بهره‌گیری سریع از اندنوت به منظور مدیریت داده‌های کتاب‌شناختی شخصی است. در این فصل، ابتدا به اختصار چگونگی استفاده از پایگاه‌های

وجود ندارد. با این حال، اندوت وب زمینه فعالیت‌های پیوسته را فراهم می‌سازد و برای انتشار پیوسته مناسب است.

تحلیلی بر کتاب

کتاب حاضر، تلاشی است برای آشنایی جامع و کاربردی با نرم‌افزار اندوت، ویرایش سیزدهم که با X3 نشان داده می‌شود. علی‌رغم مزایایی که نرم‌افزار اندوت در مدیریت پیشینه‌های استنادی و منابع دارد، در کشور ما چندان محبوبیتی نیافته است. به هر حال، به دلیل افزایش تعداد انتشارات و میزان فعالیت‌های پژوهشی در کشور، نیاز به منبعی مناسب برای معرفی و آموزش این نرم‌افزار احساس می‌شود. کتاب حاضر، می‌تواند مشوقی برای بهره‌مندی بیشتر از این نرم‌افزار و نرم‌افزارهای مشابه به منظور مدیریت منابع کتاب‌شناختی باشد.

دسته‌بندی مناسب مطالب، خواننده را به خواندن کتاب تشویق می‌کند. از سوی دیگر، تصاویر و اسکرین‌شات‌های متعدد از صفحات و منوهای مختلف کتاب، خود عامل مهم دیگری در بیان مفاهیم و آموزش بهتر اندوت است. هرچند تصاویر کتاب سیاه و سفید است، شفافیت و همبستگی موضوعی آنها به گونه‌ای است که به یادگیری این نرم‌افزار کمک شایانی می‌کند. از سوی دیگر، مخاطبان این کتاب و نرم‌افزار اندوت، کسانی هستند که با انتشار مطالب علمی سروکار دارند؛ بنابراین، لزوماً مانند کتاب‌های

آموزشی نرم‌افزارهای عمومی کامپیوتری با مخاطب عام، نیازی به تصاویر رنگی و جذابیت‌های بصری فراوان نیست.

کتاب «مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندوت»، علی‌رغم ساختار خوب دارای ضعف‌هایی است که کیفیت آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. یکی از این نکات، نبود مثال‌های شفاف و کاربردی به منظور تسهیل یادگیری مطالب است. در هر بخش، به معرفی منوها بسنده شده و خواننده در درک ساختار و وظایف هر بخش نرم‌افزار دچار مشکل می‌شود.

مشکل دیگر کتاب، نپرداختن به اصول کتابخانه‌نویسی و عدم معرفی شیوه‌نامه‌های موجود در حوزه استناددهی است. به عنوان کتابی منتشر شده از سوی انتشارات دانشگاه تهران، این انتظار وجود دارد که مفاهیم پایه‌ای و علمی‌تری در خصوص استنادها، پیشینه‌های کتاب‌شناختی، و شیوه‌های کتابخانه‌نویسی بیان گردد. این در حالی است، که کتاب مذکور صرفاً جنبه آموزشی دارد و بیشتر با کتاب‌های تجاری آموزش نرم‌افزار موجود در بازار قابل مقایسه است. طرح ساده و نامرتبط روی جلد نیز نقطه ضعف کتاب به حساب می‌آید. هرچند به دلیل توجه به مسئله حق مؤلف، عدم ارائه لوح فشرده نرم‌افزار مربوطه قابل قبول است، مثال‌های عملی در قالب یک لوح فشرده و یا گردآوری شده در یک سایت، به یادگیری اندوت با استفاده از این کتاب کمک می‌کند.

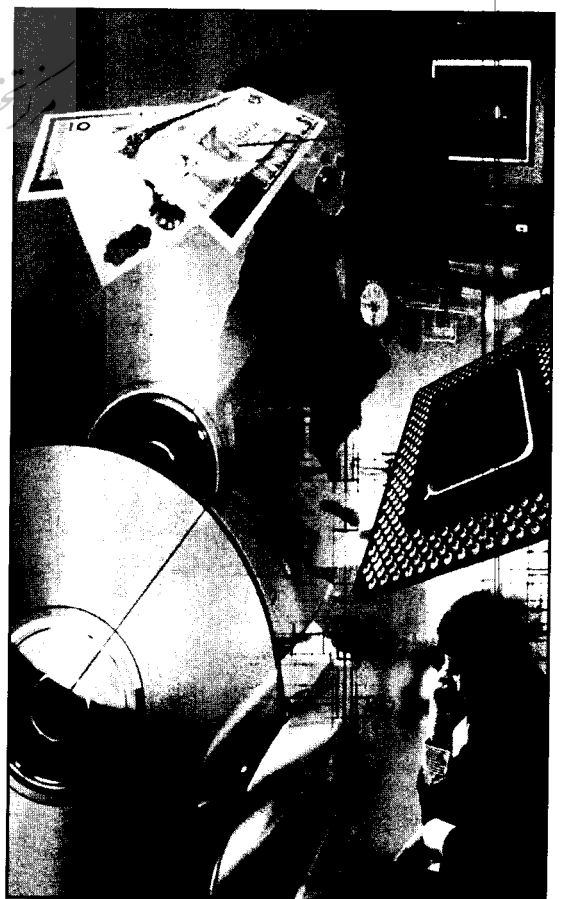
لازم به ذکر است، که کتاب دیگری با عنوان «مدیریت مآخذ فارسی با اندوت X4»، در اوایل سال ۱۳۹۰ از سوی نشر کتابدار تولید و روانه بازار شد، که حجم مطالب آن در مقایسه با کتاب معرفی شده در این پژوهش کمتر است، اما بخشی مختص شیوه‌های جست‌وجو در پایگاه‌های کتاب‌شناختی دارد.

سخن آخر

مدیریت اطلاعات کتاب‌شناختی به منظور تهیه پیشینه‌های پژوهشی و نگارش مقالات، ضرورتی مهم است. نرم‌افزار اندوت، به‌طور خاص برای این منظور تهیه و تولید می‌شود. به همین دلیل، یادگیری آن می‌تواند کیفیت و کمیت تولیدات علمی را بهبود بخشد. کتاب «مدیریت اطلاعات و منابع علمی بر اساس برنامه کاربردی اندوت»، با معرفی این نرم‌افزار زمینه را برای به‌کارگیری آن توسط پژوهشگران ایرانی فراهم ساخته است. امید می‌رود ویرایش‌های بعدی این کتاب، ضمن پرداختن به خصوصیات ویرایش‌های آینده اندوت، حاوی مثال‌ها و رهنمودهای کاربردی بیشتری، به منظور آموزش بهتر این نرم‌افزار باشد.

پی‌نوشت‌ها

1. s.asadi@shahed.ac.ir
2. Procite
3. Papyrus
4. EndNote
5. Screenshot

مشکل دیگر کتاب،
نپرداختن به اصول
کتابخانه‌نویسی و عدم
معرفی شیوه‌نامه‌های
موجود در حوزه
استناددهی است. به
عنوان کتابی منتشر
شده از سوی انتشارات
دانشگاه تهران، این
انتظار وجود دارد
که مفاهیم پایه‌ای و
علمی‌تری در خصوص
استنادها، پیشینه‌های
کتاب‌شناختی،
و شیوه‌های
کتابخانه‌نویسی بیان
گردد